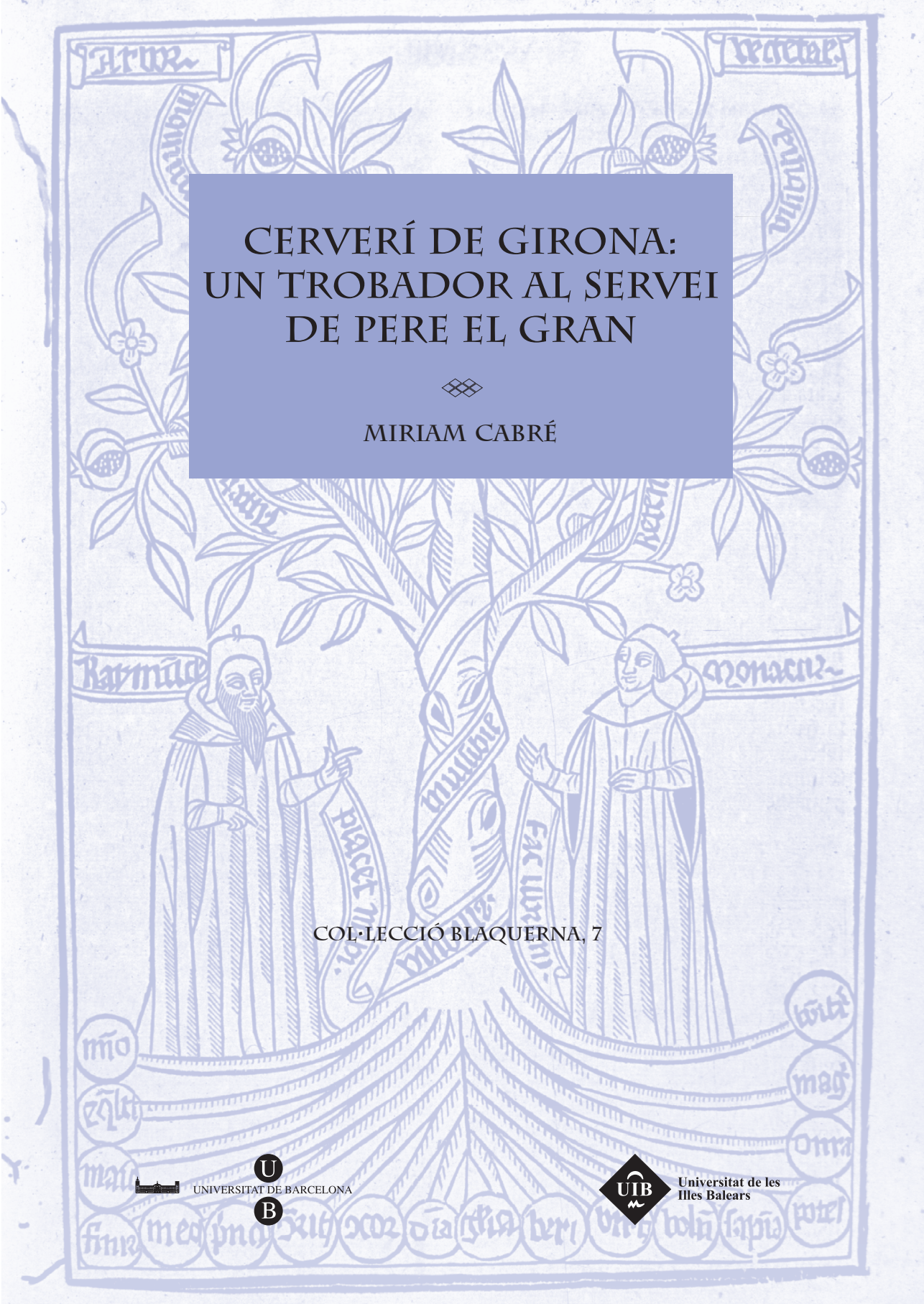

CERVERÍ DE GIRONA: UN TROBADOR AL SERVEI DE PERE EL GRAN

MIRIAM CABRÉ

COL·LECCIÓ BLAQUERNA, 7

Cerverí de Girona:
un trobador al servei de Pere el Gran

BARCELONA - PALMA DE MALLORCA

Universitat de Barcelona - Universitat de les Illes Balears
Col·lecció Blaquerna, 7
2011

COL·LECCIÓ BLAQUERNA

CONSELL ASSESSOR

Sadurní Martí (Universitat de Girona), Tomàs Martínez (Universitat Jaume I, Castelló), Josep Pujol Gómez (Universitat Autònoma de Barcelona), Viola Tenge-Wolf (Raimundus-Lullus-Institut), Marta M. Romano (Oficina di Studi Medievali, Palerm), Jordi Gayà (Maioricensis Schola Lullistica).

CONSELL EDITOR

Maria Isabel Ripoll (Universitat de les Illes Balears), secretària, Joan Santanach (Universitat de Barcelona), Lluís Cifuentes (Universitat de Barcelona).

Pere Rosselló (Universitat de les Illes Balears), Albert Soler (Universitat de Barcelona), directors.

CÀTEDRA RAMON LLULL PROGRAMA BLAQUERNA D'ESTUDIS LUL·LIANS

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Universitat de les
Illes Balears

Cerverí de Girona: un trobador al servei de Pere el Gran

MIRIAM CABRÉ

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Universitat de les
Illes Balears

UNIVERSITAT DE BARCELONA. Dades catalogràfiques

Cabré, Miriam, 1966-

Cerverí de Girona: un trobador al servei de Pere el Gran. – (Col·lecció Blaquerna ; 7)

Bibliografia. Índex

ISBN 978-84-475-3513-2

I. Títol II. Col·lecció: Blaquerna (Universitat de Barcelona) ; 7

1. Cerverí, de Girona, ca. 1259-ca. 1285

© PUBLICACIONS I EDICIONS DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA, 2011
Adolf Florensa, s/n, 08028 Barcelona, tel.: 934 035 442, fax: 934 035 446,
comercial.edicions@ub.edu, www.publicacions.ub.edu

© Miriam Cabré

1a edició: 2011

ISBN: 978-84-475-3513-2

Dipòsit legal: B-27.112-2011

Impressió: Gráficas Rey, S.L.

Imprès a la UE / Printed in EU

És rigorosament prohibida la reproducció total o parcial d'aquesta obra. Cap part d'aquesta publicació, inclòs el disseny de la coberta, no pot ser reproduïda emmagatzemada, transmesa o utilitzada per cap tipus de mitjà o sistema, sense l'autorització prèvia per escrit de l'editor.

SUMARI

PREFACI	11
INTRODUCCIÓ	13
I. Cals es est Cerverí?	13
1. La fortuna crítica de Cerverí	14
2. Com llegir Cerverí?	17
II. <i>La carrera professional de Cerverí</i>	19
1. Guillem de Cervera i Cerverí de Girona	19
2. Cronologia i etapes d'una carrera professional	21
3. El patronatge dels Cardona	24
4. Sota el patronatge reial	30
5. El paper del trobador a la cort	34
III. <i>Clima cultural al món trobadoresc del segle XIII</i>	37
1. La tradició trobadoresca a la Corona d'Aragó	38
2. Els trobadors a les corts del segle XIII	41
3. La reinvençió dels trobadors com a «auctores»	43
IV. <i>Cerverí de Girona, un trobador del segle XIII</i>	47
1. El repertori de gèneres	49
2. L'herència d'un trobador tardà	51
CAPÍTOL I. Autoretrat d'un intel·lectual àulic	57
I. <i>La construcció del personatge</i>	58
1. L'«autonominatio»	59
2. Recursos biogràfics	60
3. Deontologia professional	66
II. <i>El trop de la persona</i>	71
1. El didactisme biogràfic a les «vidas» trobadoresques	73
2. La sàtira, dels goliards a Rutebeuf	76
III. <i>La pugna per l'autoritat en l'ús de la paraula</i>	83
1. Les teories de la paraula pública	84
2. Trobadors i joglars	88
3. Rivalitats en l'ús de la paraula pública	92
4. El saber vernacle	94
5. El saber remunerat	96

CAPÍTOL II. Amor, trobar i saber	105
I. Cerverí, enamorat	107
1. La retòrica de l'amor	108
2. Somnis i visions	111
3. La narrativa de l'amor	114
II. <i>L'obra del trobador enamorat</i>	117
1. El paper de l'amor a la creació poètica	118
2. Gèneres i circumstàncies	121
3. La teoria retòrica, psicològica i didàctica	123
4. L'aplicació de la prudència	126
5. Els estils poètics i la legitimació de l'obscuritat	134
III. <i>El saber de trobar</i>	138
1. La poesia com a saber	138
2. Formulacions teòriques	143
3. Cerverí, mestre d'amor	148
CAPÍTOL III. Cortesia i política a la cort de Pere el Gran	151
I. <i>Cort i cultura a l'època de Pere el Gran</i>	151
1. La lírica dels trobadors i l'infant Pere	154
2. Trobadors i cultura trobadoresca	156
3. Els homes de lletres a la cort catalana del segle XIII	158
II. <i>Els inicis de la política cultural de Pere el Gran</i>	160
1. La revolució del 68	163
2. Pere el Gran, trobador	165
3. Retrat d'una cort cortesa	168
III. <i>Al servei de l'infant Pere</i>	171
1. Pere el Gran i Carles d'Anjou	172
2. Rivalitat de Pere el Gran i Ferran Sanxis	178
3. Els conflictes de l'infant i la noblesa	184
4. El perquè del <i>sirventes</i>	186
IV. <i>Cerverí, joglar?</i>	187
V. <i>Pere el Gran, príncep ideal</i>	193
CAPÍTOL IV. Entreteniment i virtuosisme a la cort de l'infant	201
I. <i>Innovació i virtuosisme: la clau de l'èxit?</i>	202
II. <i>Les cançons de ball</i>	205
1. Les cançons de ball, vehicle de l'amor al segle XIII	205
2. El tema de la malmaridada	210

III. La malaltia d'amor: narrativa i paròdia	218
1. La «Recepta de xarob», panegíric narratiu	219
2. La «peguesca giroflada», paròdia de la 'fina amor'	223
IV. Les «pastorelas»	227
1. Característiques i difusió de les pastorel·les d'oc i d'oïl	228
2. Un díptic de «pastorelas»: lloança i debat amorós	230
3. Panegíric, amor i política a les «pastorelas»	238
V. Innovació i representació	245
CAPÍTOL V. Narrativa i exegesi: <i>La faula del rosinyol</i>	251
I. La narrativa a l'obra de Cerverí	252
II. La tradició literària dels marcs narratius	255
III. Faules i morals	261
IV. Escenes al·legòriques	265
V. Una solució poètica per a un conflicte polític	267
VI. La codificació del significat	271
1. Justificació teòrica	273
2. El «rosinyol» i la seva «faula»	278
CAPÍTOL VI. La lírica del rei	287
I. El «vers» a l'obra de Cerverí	288
II. La lírica del conseller	293
1. L'etapa de transició	294
2. Conflictes i empreses del rei	296
3. Un «regimen principum» poètic	300
III. La poètica del saber	303
1. Fonamentació teòrica de l'etimologia	304
2. Fonts etimològiques	312
IV. Lo vers del serv	319
1. Estructura moral	320
2. Conclusió etimològica	326
V. Saber i consell a la cort del rei Pere	329
1. L'entorn administratiu de Pere el Gran	329
2. Les foteses de la cort	333
3. El servei poètic al rei	337
EPÍLEG	343
I. Qui és aquest Cerverí?	343
1. Etapes i gèneres	344
2. Cerverí, lletrat i curial	347

II. <i>La recepció del personatge</i>	348
III. <i>La transmissió de l'obra de Cerverí</i>	354
IV. <i>Apunts sobre la recepció de Cerverí</i>	357
APÈNDIX. Taula de l'obra completa de Cerverí	363
BIBLIOGRAFIA	371
ÍNDIX DE LES OBRES CITADES DE CERVERÍ	407
ÍNDIX DE NOMS CITATS I D'OBRES ANÒNIMS	411

PREFACI

FA GAIREBÉ quinze anys vaig començar a dedicar-me a l'estudi de la figura i l'obra de Cerverí de Girona. Durant aquests anys vaig presentar una tesi a la Universitat de Cambridge, vaig publicar una monografia sobre Cerverí (Cabré 1999) i li he dedicat una bona colla d'articles (citats en gran part a la bibliografia). L'estudi que segueix aprofita tots aquests treballs, especialment la monografia de 1999, i mira d'integrar-los en una visió més completa i madura del trobador. Reprenc aquí, doncs, algunes parts de la monografia anterior i d'alguns articles dedicats a aspectes parcials, corregint-ne o matisant-ne allò que calia, però també ofereixo noves interpretacions, de detall i d'abast general, que són sobretot el fruit de l'esforç que requereix l'edició de l'obra completa de Cerverí que he emprès. No puc dir que sigui l'última paraula sobre un trobador de producció tan extensa i complexa (ni l'última paraula que en diré jo), ni es resolen aquí totes les incògnites sobre Cerverí i els seus poemes (algunes són insolubles, altres potser algun dia es podran aclarir). Em sembla, però, que dóna una pauta per llegir la totalitat del seu corpus, amb línies concretes d'interpretació sobre alguns dels poemes, i que el Cerverí que n' emergeix és un autor i un personatge prou interessant com per fer l'esforç d'endinsar-se en la lectura dels seus versos amb aquest full de ruta.

Ja des de l'elaboració de la tesi, amb què vaig iniciar la recerca sobre Cerverí de Girona, acumulo deutes de gratitud impagables amb el director, Peter Dronke, amb Sarah Kay, que també la va dirigir en part, i amb els membres del tribunal, Simon Gaunt i Peter Ricketts, sense oblidar Lola Badia i Lluís Cabré que van seguir tot el procés amb una paciència exemplar. Des de llavors, els números vermells de gratitud, acadèmica i personal, s'han disparat encara més. Vull agrair, cadascú ja sap per què, l'ajut de Stefano Asperti, Antònia Carré, Stefano M. Cingolani, Alan Deyermond, Costanzo Di Girolamo, Xavier Lamuela, Pär Larson, Sadurní Martí, Joan Ors, Pere Ortí, Anna Radaelli, Rafael Ramos, Xavier Renedo, Francisco Rico, Jaume Riera, Isabel de Riquer, Josep Romeu, Josep M. Ruiz Simon, Lluís To i Jaume Torró. I en un altre ordre de coses, la col·laboració desin-

teressada de Noemí Cabré, Jessica Cooke, Alex Coroleu, Abigail Edwards, Ann Giletti, Robert Jenkins, Hanspeter Marro, Josep Olesti, Susannah Riordan, Glòria Tomàs i Maria Zaragoza. La llista no quedaria completa si no esmentés el personal del Warburg Institute i de la Universitat de Girona, i dedicués un agraïment molt especial a Francesc Gómez, que ha traduït alguns d'aquests materials de l'anglès, als editors d'aquest volum, Albert Soler i Lluís Cifuentes, i a la Montserrat Luch, que n'ha fet la revisió final.

Aquesta publicació forma part del projecte *Coditecam: Eiximenis y cancioneros* de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona (HUM2005-07480-C03-02/Filo i FF12008-05556-C03-02/Filo).

Finalment, vull dedicar el volum als meus pares, l'origen de tot plegat, perquè «filh de bon amour | a payre et mayre | toujour doy retrayre | per generation».

* * *

Alguns dels criteris que se segueixen en aquest volum potser necessiten un aclariment. Els noms propis i els topònims adopten la forma que marca la GEC i per als trobadors la de Martí de Riquer (1975). Per als llinatges de la noblesa catalana, se segueixen les numeracions dinàstiques establertes per Armand de Fluvià a la GEC.

L'obra de Cerverí se cita a partir de la meua edició en curs, que es podrà consultar a l'Espai Narpan (www.narpan.net). Per identificar les obres es fan servir les rúbriques, citades en cursiva, del cançoner Sg i, quan no n'hi ha, el primer vers entre cometes. La numeració de les poesies és la de la meua edició. En apèndix apareixen llistades les obres completes de Cerverí, amb la numeració que li havien adjudicat les edicions anteriors i el número PC (que en el cos de l'estudi no s'esmenta per als poemes de Cerverí). Les citacions de textos medievals que s'inclouen al cos del text van acompanyades de la meua traducció, excepte en els casos que l'editor del text n'oferia traducció catalana: en aquests pocs casos la referència apareix després de la traducció en comptes de després de la citació. A les citacions en nota, en canvi, no s'ha considerat necessari afegir-hi una traducció.

Les referències bibliogràfiques segueixen el sistema autor-data. Quan hi ha més d'un autor amb el mateix cognom se'ls distingeix amb l'ús de la inicial, excepte el primer en l'ordenació alfabètica. En casos excepcionals, i per economia, s'ha deixat sense inicial l'autor que se cita molt més sovint que els altres del mateix cognom.

INTRODUCCIÓ

I. CALS ES EST CERVERÍ?

UNA VEU entre el públic imaginari del *Maldit bendit* 116, una de les obres més cèlebres i difoses de Cerverí de Girona, es demana ‘Qui és aquest Cerverí?’. Vet aquí la pregunta que vertebrava aquest llibre, amb el propòsit de treure l’entrellat de les diverses respostes, força ambivalents, que ens ofereix l’obra d’aquest trobador català del segle XIII. El mateix *Maldit bendit* n’ofereix una mostra quan el debat de ficció se centra tot d’una en l’autor i narrador:

Eras, ben leu, diran
çell qui vist no m’auran:
«Cals es est Cerveri
qui de femnes maldi?»
E diran li repres:
«Us jutglars descortes».
E·l cortes respondran:
«Juglars? Hoc be! D’aytan
s’apellats juglaria
aver dels bos paria
[...]» (vv. 477-486)

I ara, ben aviat, diran aquells que no m’hauran vist: «Qui és aquest Cerverí que malparla de les dones?» I els amonestats diran: «Un joglar descortès». I els cortesos respondran: «Joglar? Ah molt bé! Però només si anomenau juglaria tenir l’amistat dels virtuosos [...]»

L’opinió del públic inventat està, per tant, diametralment dividida: uns el consideren un joglar descortès, i d’altres —els cortesos— un excel·lent trobador, amic dels bons i enemic dels malvats. Seguint aquesta tònica, els indicis oferts al llarg de l’obra de Cerverí són contradictoris i conviden a diversos punts de vista interpretatius. A una posició historio-

gràfica ambivalent, que ha dut la crítica a analitzar-lo com un dels últims trobadors, hereu de la tradició trobadoresca arrelada a Catalunya, però alhora com a model fundacional per a la lírica catalana medieval, s'hi sumen, doncs, una sèrie d'ambigüitats de partida, deliberadament inserides al corpus cerverinià. Per començar, una doble signatura, o sigui un doble nom: Cerverí de Girona a la lírica i narrativa, però Guillem de Cervera als *Verses proverbials* 115. Cerverí es presenta com un trobador de prestigi, però admet que l'acusen de ser joglar; és un mestre de la mètrica filigranada i la dicció obscura, però diu que vol parlar 'senzill per als senzills'; serveix de propagandista polític, però adopta una veu honesta i independent; insisteix que és un savi desoït entre els llagoters, però sembla un professional de grimpar a la cort; i així podríem continuar. Una obra extensíssima, de cent vint peces (comptant el llibre de proverbis de vora cinc mil versos), permet certament articular una gran diversitat de temes, gèneres i recursos retòrics, però no és aquest el motor de les imatges contradictòries del trobador. Sovint són només contradiccions aparents, que formen part del joc literari al qual Guillem de Cervera ens convida, de la mà del seu *alter ego* poètic, Cerverí de Girona.

Les pàgines que segueixen intentaran donar les claus per aclarir-les i per proporcionar una interpretació de conjunt de l'obra del trobador català, la més extensa i possiblement la més influent a la literatura catalana. Una interpretació que procura resseguir la voluntat i la concepció poètica de l'autor, guiant-se per una lectura atenta als artificis retòrics, al context històric i a la intencionalitat que se'n desprèn. Tot i la diversitat aparentment contradictòria, és ben evident que ens trobem davant de l'obra d'un professional, que compon a partir d'uns conceptes unitaris, derivats de la seva formació. I que, malgrat la flexibilitat, l'experimentació i l'adaptació d'elements coneguts a finalitats noves que caracteritzen la manera de fer de Cerverí, sobre cada vers plana una consciència de la pròpia obra com a conjunt; una obra caracteritzada per un estil, un enginy i un coneixement de l'ofici que fan encaixar sòlidament tots els elements i marquen cada peça amb una signatura deliberada.

1. *La fortuna crítica de Cerverí*

EL TRACTAMENT de Cerverí als estudis literaris és fruit, si més no en part, de la seva posició de pont entre la literatura tardotrobadoresca i la

catalana, d'una banda, i dels atzars històrics de la seva recepció moderna, de l'altra. Com a trobador tardà, des del naixement dels estudis romànics estava condemnat d'antuvi a una posició de segon rengle. Els pares de la romanística, i fins fa ben poc la resta d'estudiosos, han tractat de manera poc equitativa els trobadors tardans, fins i tot considerats 'decadents', en comparació amb l'atenció dedicada als trobadors 'clàssics' (en són un clar exemple els altrament excel·lents treballs d'Alfred Jeanroy).¹ Tot i reconèixer-los les virtuts com a difusors d'una moral ortodoxa, es posava en dubte el valor poètic dels trobadors tardans, fent-los precedents immediats de la denigrada escola tolosana. Els estudiosos catalans, subjectes als mateixos dictats d'època, potser haguessin seguit un camí semblant si no fos que a Catalunya Cerverí era una peça fonamental del discurs sobre els inicis de la 'literatura nacional'. Més que llegir-lo segons els paràmetres 'clàssics', però, els primers comentaris en destaquen com a claus de lectura la condició de joglar que s'atribueix en algunes peces i el to 'popularitzant' d'altres. Al monumental *De los trovadores en España*, del 1861, Manuel Milà i Fontanals, que no coneixia tots els manuscrits cerverinians i, per tant, només havia pogut consultar una part molt petita de la seva obra, el representa com un trobador moralista, de mètrica recargolada i inferior als seus avantpassats 'clàssics' però molt influent en la lírica catalana posterior (Milà 1966: 337-366, 437, 452-453).² Ja familiaritzat amb l'extensíssim corpus de Cerverí, Lluís Nicolau d'Olwer (1927), en un article de la *Revista de Catalunya*, mira de donar compte de la gran diversitat que el caracteritza, però amb èmfasi en el 'corrent popular' de la seva lírica, que considera superior a les seves obres més 'trobadoresques' en estil decadent. El *Repertori de l'antiga literatura catalana* de Jaume Massó i Torrents, després d'una notable ressenya de la bibliografia anterior sobre trobadors catalans (1932: 105-110), descriu en detall l'obra de Cerverí, llegida acuradament sobre els manuscrits (pp. 182-240). En intentar reconstruir la seqüència de dades biogràfiques, fent atenció a l'esment dels protectors, i mostrar la varietat de temes i gèneres, Massó ofereix el primer resum del contingut i les característiques de la totalitat de les peces. La primera anàlisi panoràmica i interpretativa la devem, però, a Martí de Riquer (1946: 1-54), que ja n'havia començat el treball d'edició. Afirmava que vol «por primera vez, salir

1. Vegeu els judicis decididament desfavorables dels trobadors tardans, per exemple, a Jeanroy (1974: 27).

2. Massó (1932: 105-108) explica amb quins materials Milà va poder comptar (o no) per al seu treball.

en defensa de las constantes acusaciones de mal gusto, decadentismo, malabarismo o puerilidad que pesan sobre Cerverí de Girona», per destacar-ne els aspectes d'interès, com per exemple l'habilitat versificadora que el gust vuitcentista no li reconeix, ja que els crítics benèvols només li valoren «los temas tradicionales, la intención moralizadora y la ironía» (p. 35). Sense haver pogut tenir en compte les (llavors) recents aportacions de Riquer, l'obra de Cerverí encapçala l'estudi de «L'època nacional» a la *Literatura catalana* de Jordi Rubió i Balaguer, dins la *Historia general de las literaturas hispánicas* del 1948-1959. El gran estudiós li reconeix fama i influència, tot i que la condició del «més caracteritzat exemplar de la nostra joglaria del segle XIII» continua tenyint força l'anàlisi (Rubio i Balaguer 1984: 50-56).

Aquesta suposada recreació de la lírica dita tradicional (vegeu el cap. 4) —l'element que encara avui li proporciona més lectors per l'aparent simplicitat i ingenuïtat d'aquestes peces— podria haver estat un dels aspectes susceptibles d'interessar la crítica moderna i haver afavorit l'estudi de la figura de Cerverí. La seva obra hauria proporcionat excel·lents exemples de molts altres temes que van anar preocupant la crítica durant dècades successives, però només Irénée Cluzel (1964) va aprofitar el seu corpus extensíssim per extreure'n dades extrapolables amb caràcter més general.³ A part del llast de ser un trobador tardà i català, un altre factor va pesar sobre la fortuna de Cerverí. Quan es van compilar els repertoris fundacionals del corpus trobadoresc només es coneixien setze poemes de Cerverí. La magnitud de la seva obra no va resultar evident fins que els estudiosos de la literatura romànica van descobrir l'existència del *Cançonier Gil*, únic testimoni de la resta de peces líriques, en ingressar a la Biblioteca de Catalunya l'any 1910.⁴ L'anterior propietari a penes l'havia deixat consultar a un parell d'erudits i, per exemple, Milà i Fontanals només havia tingut accés a l'índex de rúbriques. Els primers estudiosos tampoc coneixien el *Cançonier dels comtes d'Urgell*, on es recull l'obra narrativa de Cerverí, que no va ser editat fins el 1907. D'això fa cent anys, però aquesta incorporació tardana al cànon trobadoresc encara pesa. Un cop descobert un corpus tan extens, i sovint molt exigent amb el lector modern, calia una bona edició i un estudi per fer-lo accessible. Pel que fa a l'edició de l'obra completa, Cerverí ha tingut la sort, i també la desgràcia, de tenir-ne dues. Sort, perquè totes dues estan

3. Vegeu un recorregut per les tendències crítiques més rellevants fins a finals dels anys noranta del segle XX a Gaunt & Kay (1999: 2-7).

4. Sobre aquest manuscrit, vegeu pp. 354-355. A partir d'ara l'anomenaré amb la sigla Sg amb què se'l coneix als estudis romànics.

signades per filòlegs de gran prestigi. La de Martí de Riquer, tot i tenir el mèrit de presentar-ne el corpus gairebé sencer (tret dels *Verses proverbials*) amb un primer intent d'interpretar cadascun dels poemes, es va fer en circumstàncies difícils (va ser publicada el 1947 durant la postguerra europea) i calia completar-la i revisar-la, com ell mateix admet en articles posteriors.⁵ La de Joan Coromines (1985 i 1988) no es va concebre per completar la de Riquer, sinó més aviat per contradir-la. La discussió sobre la identitat entre Cerverí de Girona i Guillem de Cervera, que va concentrar de manera abusiva el diàleg entre els dos editors de Cerverí, n'és un exemple palmari. Mentrestant, i comprensiblement després d'editar un corpus tan considerable, l'estudi complet que havien promès tots dos editors encara esperava.⁶

2. Com llegir Cerverí?

QUE LA comprensió d'una obra literària passa pel coneixement del seu medi cultural i del seu context històric és una veritat universal. Afegim-hi que a l'obra de Cerverí de Girona el lligam amb el seu llarg servei a la cort reial catalanoaragonesa és tan estret que el coneixement d'aquest rerefons esdevé imperatiu. Sense aquest context, el lector es perdria bona part de l'interès que presenta l'obra del trobador català, com a comentarista polític, pintor d'escenes cortesanes i retrats reials, manipulador de tendències culturals a la moda i arquitecte d'elaborats monuments narratius. A més, el desconeixement del context immediat dificulta enormement la lectura literal de la seva obra, cosa que explica, en part, que les poesies més conegudes de Cerverí actualment, sempre presents a les antologies, siguin les de comprensió més immediata: les cançons de dansa o algunes pastorel·les. Però fins i tot aquestes peces lleugeres i festives guanyen interès situades en l'ambient cortesà de composició i de recepció. Pel que fa a obres aparentment més doctes i serioses, presentades en un embol-

5. És justíssima la valoració de Rubió i Balaguer (1984: n. 51): «La traducció i les notes de Riquer s'encaren valentament amb nombroses dificultats i, ben sovint, les resolen».

6. Abans del primer estudi monogràfic que qui signa va dedicar a Cerverí ara fa gairebé deu anys (Cabrè 1999), la interpretació més completa era sens dubte la part que li correspon a la *Història de la literatura catalana* de Martí de Riquer (1984-1985: 125-164), publicada per primera vegada el 1964, on recollia el fruit de l'edició i de nombrosos articles. Alguns dels aspectes que conformen la discussió entre Riquer i Coromines sobre la identitat del trobador i la relació entre els *Verses proverbials* 115 i l'obra poètica s'analitzen a Cabrè (2005a).